

Микола Адам Гульня ўяўлення (апавяданні)

Гульня ўяўлення

Гэта здарылася са мной, а можа, і не са мной, не памятаю, у горадзе... зрэшты, у ніякім горадзе ніякай краіны ў ніякім годзе.

Уся справа ў тым, што я заўсёды баяўся памерці ад раку. Перад вачыма ўвесь час стаяў вобраз аднакурсніцы, памерлай ад раку маткі ў 24-гадовым узросце. «Як я хачу жыць, Мікола, — сказала яна перад смерцю, — ты не ўяўляеш, які гэта цуд — жыццё!»

Не менш жывы, але крыху пабяжылы, як старая фотакартка, мільгаў вобраз аднакласніцы, памерлай ад раку страўніка. Перад смерцю яна страшэнна высахла, усе костачкі можна было пералічыць. «Ты яшчэ будзеш жыць, — сказала яна, — кахаць і быць каханым, а я ўжо не». Я запэўніваў аднакласніцу ў адваротным, але дзяўчына лепш за мяне ведала моц хваробы, і ў той дзень, калі я адыходзіў у войска, яна адыходзіла ў іншы свет.

Боязь раку перарасла з часам у нейкую манію. Рак уяўляўся мне гэтакім двухметровым маньякам з

кулямётам на плячы, рыхтык тэрмінатар-Шварцэнегер, і збегчы ад яго я нікуды не мог. Паўсюль ён знаходзіў мяне, настаўляў сваю страшэнную зброю мне ў твар, але стрэліць чамусьці марудзіў. У апошнюю секунду ў пакой забягала медсястра са шпрыцам у прыгожых танклявых пальцах. Не ведаю чаму, але мой крыўдзіцель адразу знікаў. Мабыць, ён баяўся іголка, якая зіхцела на сонцы, а затым з вялікім садысцкім захапленнем упівалася, як камар, мне ў правую (заўсёды!) палавінку азадка.

Я прасіў, каб медсястра не пакідала мяне, хаця б пакуль я не засну.

Яна згаджалася і сядала побач, на зэдлік, гладзячы мае валасы.

Я называў яе Ніхто, дзяўчынай Ніхто, бо з твару медсястра вельмі нагадвала гераіню Вайдаўскай кінанавелы, да таго ж імя мела Ніко. Яна не крыўдзілася і згаджалася быць нікім, толькі каб я не хваляваўся.

Супакоены, я засынаў. Спаў я добра, бо ў снах заўсёды займаўся каханнем з дзяўчынай Ніхто. Яна здымала белы халацік і белую шапачку, валасы колеру дзьмухаўцоў воблакам расплываліся па спіне і ахоплівалі абцугамі асіны стан дзяўчыны. Адноўчы мне дазволілі выйсці пагуляць за вароты лячэбні пад наглядам дзяўчыны Ніхто. Адразу за дарогай раскінулася самотнае кукурузнае поле,

схавацца ў якім было вельмі проста.

Дзяўчына запаліла цыгарэту і аб нечым задумалася, а я, улучыўшы момант, вырашыў яе напалохаць, — не больш, і шуснуў у кукурузу. Пра тое, што медсястра можа падняць трывогу, вярнуўшыся ў лячэбню, я не думаў. Бо быў упэўнены, што яна не зробіць гэтага таму, што я падабаўся ёй. Акрамя таго, дзяўчына не надта верыла ў мой статус душэўнахворага. Ніко вучылася на псіхолага і бачыла, што я цалкам здаровы. Яна не разумела, чаму мяне дагэтуль трымаюць у лячэбні.

Я меў намер напалохаць Ніко, але не на жарт спалохаўся сам. Ззаду пачуліся цяжкія крокі ботаў і гук зламаных сцяблін кукурузы. Дзяўчына ні ў якім разе не магла ствараць такі шум. З жахам я здагадаўся, што гэта тэрмінатар-Шварцэнегер. Упэўненасці мне дадаў лязгат кулямёта. Што было сілы, я кінуўся наўцёкі, спрытна працуючы рукамі, адкідваючы з дарогі кукурузу. На імгненне мне падалося, што на яве можа паўтарыцца сюжэт кінастужкі «Дзеці кукурузы».

Праз некаторы час я пачуў сваё імя. Напэўна, Ніко гукала мяне. Як ні баяўся я адгукнуцца, у фантазіях малюючы, як мой крыўдзіцель ператвараецца ў дзяўчыну, асмеліўся ўсё-ткі падаць голас і выкрыць месца свайго знаходжання.

У адначасе з двух бакоў заварушылася

кукуруза. Я не ведаў, што рабіць. Заставацца на месцы ці бегчы на злом галавы, бо дакладна ведаў, што з аднаго боку з'явіцца не сімпатычны тварык медсястры, а страшэнная морда маньяка-раку, які даўно палюе на мяне.

Нібы рак, павольна пераводзячы свой позірк то ў адзін бок, то ў другі, на кукурузу, што калыхалася і падгіналася пад нагамі Ніко і тэрмінатара, я спінай намацваў дарогу і адступаў.

Першай з'явілася Ніко. Яна хацела нешта сказаць, але я без лішніх слоў схапіў яе за руку, і мы пабеглі.

— Ты можаш мне растлумачыць, у рэшце рэшт, што адбываецца? — пачуў я ззаду дзявочы голас. — І ад каго мы ўцякаем?

Я спыніўся. Нам абодвум неабходна было аддыхацца.

— Слухай!.. — прамовіў я, прагна хапаючы ротам паветра, ледзь не пхаючы яго пальцамі, як кавалак тарту.

Спачатку было ціха. Пасля пачуліся хуткія цяжкія крокі, трэск зламаны кукурузы, бразгат амуніцыі і зброі.

— Цяпер ты верыш мне? — спытаўся я ў дзяўчыны, калі яна на ўласныя вушы пачула гукі, што ствараў не прывід, народжаны маёй хвораі фантазіяй, а хтосьці сапраўдны. — Трэба спяшацца.

Я зноў схапіў дзяўчыну за руку, і мы зноў

пабеглі. Яна раз-пораз азіралася, яшчэ не верачы пачутаму. Сумнявацца ўжо не выпадала. Назад я ўжо не змагу вярнуцца, бо там Ён. І навошта я шуснуў у гэтую кукурузу? Ён жа толькі і чакаў гэтага. Яшчэ і дзяўчыну ўцягнуў...

Поле скончылася. Мы апынуліся на беразе даволі шырокай ракі і пабачылі на пясочку перакуленую лодку, нібы знарок некім падрыхтаваную для нас.

Ніко дапамагла мне спусціць лодку, села ў яе. Я таксама ўскочыў і адштурхнуўся ад берага.

Я сядзеў спінай да кукурузнага поля і глядзеў на Ніко, тварык якой усё больш рабіўся падобны на маску мерцвяка. Азірнуўшыся, я зразумеў, чаму. Ён спыніўся ля вады і пагрозліва трос кулаком у наш бок. На плячы яго ляжаў вялізны кулямёт, які здалёк нагадваў сабаку.

— Ён дагоніць нас? — спалохана спыталася Ніко, але істэрыкі ў ейным голасе я не заўважыў.

— Не зараз, — на адным дыханні кінуў я.

Некаторы час мы не размаўлялі. Нават, калі б вельмі захацелі — нічога не атрымалася б. Нібы цяжкая каменная сцяна ўтварылася між намі, вакол нас павісла цішыня. Калі вельмі захацець — можна пачуць дыханне вады.

Лодка ціха плыла сама па сабе, як бы ведаючы канчатковы прыпынак маршруту.

Ніко моўчкі сядзела насупраць мяне, аб

нечым, відаць, задумаўшыся, пазіраючы ў празрыстую зеленаватую плынь ракі.

Меч маланкі бліснуў на сонцы, але дажджу не было. Магчыма, патокам цяжкага мокрага штофу ён абрынецца пазней.

— Ніколі не думала, — прамовіла Ніко, глядзячы ў неба, — што побач з лячэбняй існуе такое чыстае возера: колеру сапраўднага «Гархуна».

— І правільна рабіла, што не думала, — сказаў я.

— Чаму?

— Не існуе гэтага возера ці ракі на свеце, і ні на воднай мапе ты яго не знойдзеш. Вельмі сумняваюся, што і кукурузнае поле сапраўднае.

— Але ж я іх адчуваю: і поле, і раку, і лодку, і...

— Гэта проста гульня ўяўлення, — перапыніў я дзяўчыну.

— Якая гульня? — абурылася Ніко. — Як ты можаш так гаварыць?...

— Я магу так гаварыць і кажу. Спрачацца не будзем, таму што любая спрэчка пустая, як гладыш, калі з яго выпіць малако.

— Ты хочаш сказаць, што і мы не існуем?

— У некаторай ступені.

Яна хацела нешта дадаць, але, відаць, перадумала, да таго ж, лодка ткнулася носам у

прыбярэжны пясок, за якім пачынаўся глухі цёмны лес.

— Куды ён вядзе? — спыталася дзяўчына Нікто.

— У нікуды, — прамовіў я, бо і сам не ведаў, што нас чакае ў гушчары.

— Я не хачу заходзіць у гэты лес! — заявіла дзяўчына.

Пачаўся дождж.

Мы імгненна прамоклі да нігкі.

А да берага набліжалася байдарка з Ім.

Хочаш не хочаш, нешта абмяркоўваць не было часу. Я схапіў Ніко за руку, і мы пабеглі ў лес, які схаваў нас ад ледзянога дажджу, але і не прапускаў да нас сонца.

Лес быў змрочны і таямнічы. Ніводзін гук не даносіўся звонку, толькі хруст сухіх галін, на якія мы наступалі. Ні птушак, ні звяроў, ніякіх казюрак не было ў гэтым лесе, нават павуціння і таго не бачна.

Лес ціснуў на мазгі сваёй зацятай маўкліваасцю і невядомасцю. Складвалася ўражанне, што з яго няма ніякага выйсця, што мы апынуліся ў лабірынце, у абмежаванай прасторы. Як бы не пачалася клаустрафобія... Я ўжо задыхаўся, Ніко цягнула на ваніты.

Раптам...

Перад намі адкрылася паляна, светлая і амаль

казачна прыгожая, з хаткай на курынай лапцы, за якой ў поўнай цішыні круціліся каруселі. На розных коціках, сабачках, страусах, коніках, пеўніках мясціліся фотаздымкі загінуўшых у маладым узросце спевакоў, сярод якіх я пазнаў твары Джона Ленана, Джыма Морысана, Аляксандра Башлачова, Віктара Цоя, Ігара Талькова, Фрэдзі Мэркуры, Курта Кабэйна...

Каруселі круціліся з аднолькавай хуткасцю — ні хутка, ні марудна, разам з імі круцілася, бы ваўчок, і хатка, але яна набірала абароты і, у выніку, лапка заблыталася сама ў сабе. Хатка бразнулася аб зямлю, пасыпалася шкло з вокнаў — і ўсё гэта без аніводнага гуку.

У хатцы — нікога. Відвць, Баба-яга яшчэ не вярнулася з палявання.

Як малое дзіця, што вучыцца хадзіць, хатка паднялася на лапку і зноў пачала круціцца.

— Сюжэт для постмадэрніста, — прыкмеціла дзяўчына Нікто. Я пагадзіўся.

Аднак нам трэба было ісці. Я яшчэ не ведаў дакладна, але адчуваў, што дарога хутка скончыцца, прывядзе да лячэбні, і калі я дайду, мае жахі скончацца, і Ён назаўсёды знікне з майго жыцця.

Як шыкоўны дыван, перад намі паўстала дрыгвяністае балота. За балотам павінна быць шаша. Чамусьці я быў упэўнены ў гэтым. Толькі як яго перайсці? Здавалася, выпрабаваннем не будзе

канца, як у тым фільме пра чалавека, які бег. Што трэба зрабіць, каб мне адкрылася, куды ісці? Я выламаў сабе драўляную дзідку, каб абапірацца і правяраць глыбіню, але спадзявацца на яе...

Ніко ж прыспешвала, бо адчувала патыліцай Яго цяжкое дыханне.

— Добра, — прамовіў я, — трымайся за мяне і тэпай дакладна па маіх слядах.

Я ніколі не хадзіў па балоце, але нешта падсвядома падказвала, як трэба гэта рабіць.

Чарапахавай хадою мы пасунуліся наперад. Не ведаю, колькі поту з мяне сышло, але, калі б я быў анучай, то з мяне сцякло б ведро вады.

Мы амаль прайшлі небяспечнае месца, ужо відаць бабулі, якія развешваюць бялізну ўзбоч шашы, а па самой шашы праносяцца рознакаляровыя машыны.

Заставаўся нейкі метр да выратавання, як пачуўся спалоханы крык Ніко. Павярнуўшыся, я паспеў убачыць толькі руку дзяўчыны ды белую шапачку, але і яны хутка зніклі ў ненажэрнай пашчы багны. На месцы Ніко, узрадаваны, як Фрэдзі Кругер, з'явіўся Ён, гатовы націснуць на гашэтку кулямёта. Я павярнуўся да шашы. Адтуль не маглі не бачыць, што адбываецца ў багне. Я намагаўся крычаць, але крык заставаў у горле, нібы костка. Мабыць, я і крычаў, але не чуў свайго голасу, раптоўна страціўшы слых, як Бетховен. Але

ж глухі Бетховен пісаў музыку. Аднак я не кампазітар...

Страх скаваў мяне кайданамі і зрабіў падсечку. Я паляцеў, гатовы ўжо адчуць брудны прысмак дрыгвы ў роце. Але чамусьці ніякага смаку не адчуваў. Расплюшчыўшы вочы, я ўбачыў, як Ён плюхаецца ў багне, спрабуючы выратаваць кулямёт, узняўшы яго над галавой. На твары Яго — нейкая разгубленасць і няўцямнасць. Відаць, монстр не мог зразумець, што адбываецца.

Нехта (ці не Бог?) шапнуў мне на вуха, каб я прыўзняў пазногцем край балота; гэта будзе лёгка зрабіць, бо нагой я ўжо адкінуў невялікі кавалак, з-за чаго Ён і праваліўся ў твань.

Я крануў пазногцем прыўзняты ўжо кавалак, ён скруціўся, што дыван. Маньяк пачаў захлынацца і праз імгненне знік. Балота зрабілася звычайным дываном, які я скруціў у рулон і пад пахай аднёс да бабуль, што развешвалі бялізну. Бабулямі яны здаваліся толькі здалёк. Насамрэч гэта былі студэнткі медінстытута. Відаць, і без таго дрэнны мой зрок яшчэ больш пагоршыўся. Студэнткі запрасілі мяне ў госці.

Я паабяцаў прыйсці і выйшаў на шашу лавіць машыну.

Ужо седзячы ў салоне «бумера», я заплакаў, бо дзяўчыну Нікто любіў, як нікога. Але нікто і знікае ў нішто. Магчыма, яе ніколі нідзе і не

існавала, акрамя майго ўяўлення, як і кукурузнага поля з ракою і балотам, як не існавала і мяне, бо я таксама быў гульнёй нейчага ўяўлення.

Добры чалавек Мазахаў

Мазахаў курыў. Ён ляжаў на раскладушцы ў сваёй асабістай кватэры, а на ягоным ложку кахаліся яго сябар з сяброўкай. Яны так пыхцелі і так шумна цалаваліся, і так рыпеў ложкак пад імі, што Мазахаву стала балюча за ложкак. Ён злез з раскладушкі і пайшоў на кухню. Уключыў ваду і зачыніў дзверы, каб нічога не чуць. Мазахаў уздыхнуў і закурыў яшчэ адну цыгарэту: уключаная вада, што лілася з-пад крану вадкай трубкай, і зачыненыя дзверы не пазбавілі Мазахава гукаў з пакою. Яны сталі яшчэ больш гучнымі. Відаць, прысутнасць Мазахава рабіла больш-менш сціплым яго сябра з сяброўкаю, адсутнасць жа нарадзіла выбух стрымліваемых пачуццяў.

Мазахаў самотна, як воўк на поўню, зірнуў у начное акно. Ён пачаў спяваць ад няма чаго рабіць і ад самоты, але хутка змоўк, бо ведаў усяго толькі адну песню, вывучаную з вялікімі цяжкасцямі яшчэ ў школьныя гады да нейкага вечара, пра Яся, што касіў канюшыну.

Яму стала няўтульна і адзінока.

З сябрам Мазахаў вучыўся пяць гадоў на адным факультэце ў адной групе. Сябар стаў беларускім пісьменнікам, а Мазахаў пайшоў працаваць падсобным рабочым на тыпаграфію, у якой друкаваліся кніжкі сябра. Ніводнай з іх ён не чытаў, бо не разумеў беларускай мовы, да таго ж праца замянала чытанню. У вольны час Мазахаў любіў гартаць «Плэйбой» і глядзець па відаку «Эмануэль». На тыпаграфіі ён паралельна засвоіў электракару і атрымаў права на яе кіраванне. Яго празвалі «Ферары-аварыя», таму што гойсаў ён на сваёй машыне па цэхах з неверагоднай хуткасцю, уяўляючы сябе кіроўцам «ферары» на аўтагонках, з-за чаго вельмі часта не паспяваў націскаць тормаз і не ўпісваўся ў вольнае месца праезджай часткі цэхоў.

Мазахаў не вельмі паважаў сваю працу і не стараўся выконваць, а тым больш перавыконваць план. Наадварот, з яго гойсаннем работа стаяла, бо Мазахаву даводзілася цэлымі днямі рамантаваць сваю кару з-за частых аварый. Затое зарплату атрымоўваў ён большую, чым тыя, хто літаральна парываўся на працы. Магчыма, начальства лічыла яго механікам?...

Мазахаву было адзінока і няўтульна на кухні. Ён падумаў было зноў закурыць, але выцягнуўшы цыгарэту з пачака і паглядзеўшы на яе, перадумаў.

Мазахаў паламаў цыгарэту напалам і падсунуў пад вадзяны струмень, з-пад якога цудам выкараскаўся вялікі рыжы прусак. Ён вылез на сухое і перакуліўся лапкамі дагары.

Мазахаў закрычаў. Так, як крычаць у галівудскіх фільмах жахаў ахвяры.

На крык прыбеглі сябар з сяброўкай.

— Што здарылася? — занепакоена ўзіралася ў яго сяброўка сябра.

— Трэба выклікаць 911, прусак памірае, — пазіраючы на яе, адказаў Мазахаў.

— Ідыёт, — прамовіла сяброўка сябра і хутчэй выбегла з кухні пад цёплую коўдру, а сябар рассмяўся і паляпаў Мазахава па плячы.

Неяк Мазахаў збіў электракарай пераплётчыцу з пераплётнага цэха (нешта яму там трэба было) Дэсадаву — дзяўчыну кроў з малаком, якая вучылася ў вольны час на стрыптызёршу. Дзякуй богу, не забіў і нічога не пераламаў ёй. Але пры ейным падзенні і сам паваліўся на яе. Яшчэ і нейкую сваю руку на левую грудзь яе паклаў, як бы між іншым. Дэсадава раскрычалася, што тая фурыя, і пабіла Мазахава твар да крыві. Мазахаў жа з размазанай крывёй на твары запрасіў Дэсадаву ў кіно. Дэсадава падумала-падумала, перастала крычаць і прыняла запрашэнне.

Прусак не памёр. Ён і не збіраўся паміраць. Пакуль Мазахаў у калідоры набіраў па тэлефоне 911, ад прусака і слядоў не засталася. Вось незадача. Затое на падлозе засталіся сляды, што пакінулі сябар з сяброўкай. На іх Мазахаў паслізнуўся і моцна пабіў галаву. Пяць хвілін ён не памятаў як яго завуць. Мазахаў хацеў тэлефанаваць у даведачную, але тут яго паклікаў сябар і яны пайшлі курыць на балкон. Сяброўка сябра сапела ў дзве дзірачкі (стамілася), адварнуўшыся да сценкі. З-пад коўдры відаць быў белы аксаміт попачкі.

Сябры пакурылі, паціснулі адзін аднаму рукі і вярнуліся да сваіх часова пакінутых сябар да сяброўкі, Мазахаў да раскладушкі.

Дэсадава прыйшла ў кіно ў скураной міні-спадніцы, у скураной кофгачцы, у скураных батфортах, дакладней, прыехала на «харлеі» айчыннай вытворчасці.

Мазахаў чакаў яе з кветкамі і пры гальштуку.

— Ой, гэта мне?! — узрадавалася Дэсадава кветкам і чмокнула Мазахава ў лоб, пакінуўшы свой аўтограф на ім. Мазахаў зіхацеў ад шчасця.

Пад час сеансу Мазахаў вадзіў рукамі па ножках Дэсадавай, неяк трапіў і пад спадніцу, але там было так гарача, што Мазахаў спалохаўся і аддзёрнуў руку. Дэсадава сама вярнула яе назад. Ды пасля зноў, як на працы, пабіла Мазахава твар.

Адмываць павезла да сябе.

Там Мазахаў прыгрэўся і, як кот — ласы на каўбасы, прымружыў вочы ад будучага прадчування задавальнення. Ён жа быў не дурны і разумеў, што самае цікавае наперадзе.

— Я цябе кахаю! — сказаў Мазахаў.

— Дык што? — адказала Дэсадава.

— Не ведаю, — паціснуў плячыма Мазахаў.

І тады Дэсадава шпурнула ў яго падушкай. Мазахаў кінуў яе назад. Яны пачалі перакідвацца падушкамі, як жанглёры. Пасля Мазахаў памерыў камбінацыі і сукенкі Дэсадавай, але яны яму не пасавалі, і катаў яе на сабе, як на коніку.

Дэсадава не дала Мазахаву, таму што была нявіннай. Мазахаў пакрыўдзіўся і пайшоў, не развігаўшыся. Болей ён не збіваў яе электракарай.

Раніцай Мазахаў не знайшоў у сваёй кватэры сябра. Сяброўкі сябра таксама не было. На непрыбранай пасцелі ляжаў аркуш паперы. Мазахаў прачытаў: «Дзякуй, стары! Не забудзь, у мяне сёння вяселле!»

Сябру Мазахава надакучыла пісаць, як надакучылі і жанчыны. І першую і другую работу ён стараўся рабіць як мага горш, але нічога дрэннага не атрымлівалася. Кнігі яго раскупаліся хутка, у асноўным жанчынамі, кожная з якіх

марыла, калі не выйсі за яго замуж, хаця б пераспаць. Стаміўшыся ад іх сябар Мазахава вырашыў жаніцца на сяброўцы, з якой быў у Мазахава ў апошнюю ноч.

На вяселлі, якое адбывалася ў вёсцы Смаркачоўшчына, адкуль родам была нявеста сябра Мазахава, сабралася ўся пісьменніцкая братва. Гарэлкі было — хоць упіся. З-за апошняга, відаць, і пісьменнікаў было шмат, бо амаль усе яны ненавідзелі сябра Мазахава за вышэйпаложаны поспех яго ў літаратуры і ў жанчын, а гарэлку любілі. Усе лашчылі надзею, што з шлюбам сябра Мазахава ім пашанцуе хаця б на поспех у жанчын.

Смаркачоўшчына спявала і плясала. Музыкі, славуць «Песняры», не паспявалі закусваць, іх гналі на эстраду. Сябар Мазахава піў болей за ўсіх, ён хацеў бы ўвогуле не дапаўзці да шлюбнага ложка, але дапоўз і прачнуўся раніцай паміж дзвюма жанчынамі. Можа, у яго дваілася ў вачах, таму што абедзве жанчыны былі аднолькавыя? Толькі апахмяліўшыся, сябар Мазахава ўспомніў, што ў ягонай жонкі — сястра-блізняшка.

А Мазахаву не пілося. Ён таксама хацеў жаніцца. Надакучыла аднаму ў пустой кватэры. Ён з'ехаў з вяселля ў горад і патэлефанаваў Дэсадавай, вырашыўшы папрасіць прабачэння і прапанаваць

шлюб.

Але Дэсадава адмовілася. Яна засмяялася ў трубку, аб чым праз колькі хвілін пашкадавала, але Мазахаў ужо адключыўся, і колькі яна ні набірала ягоны нумар тэлефона, абанент не адказваў. Ад адчаю і злосці яна адлупцавала скураным рэменем начальніка пераплётнага цэха, які на той час знаходзіўся ў ейнай кватэры, абазвала «старым казлом» і заплакала.

Мазахаў заплакаў таксама. Ён выйшаў на вуліцу ў ноч і трапіў пад машыну. І памёр маладым.

На пахаванні сябар Мазахава, які быў беларускім пісьменнікам, сказаў, што вучыўся разам з Мазахавым у адным універсітэце і што Мазахаў быў вельмі добрым чалавекам.

Кватэра, якая любіла цішыню

Аднапакаёвая кватэра маўчала. Маўчала гнятлівай цішынёй. Нават гадзіннік на сталі і той не выконваў сольную партыю. Кватэра маўчала, а магла б гаварыць з кнігамі, яны на тое і створаны, іх і было ў кватэры больш за ўсё, аднак і кнігі захоўвалі непарушнасць цішыні. Яны, у выглядзе стала, крэсла, ложка, шафы, складзеных адмыслова з зайздроснай далікатнасцю, нерухома слухалі цішыню, падпарадкоўваліся ёй. На спінцы крэсла

вісеў пінжак, ложка быў засланы пледам з выявай усурыйскага тыгра, шафа на двух плечыках трымала мужчынскае паліто і жаночы шаўковы халацік, ейны халацік, той, якая часта прыходзіла ў кватэру, каб разбураць цішыню. Ёй нічога не належала ў кватэры, акрамя халаціка, падараванага гаспадаром кватэры. Не належала і цішыня, але яна разбурала яе, не знішчала. Гуляла, нібы ў кубікі з дзіцячага набору, і цішыня дазваляла ёй рабіць гэта, бо ведала, што заўтра зноў абаўе гаспадара кватэры мацней за дзяўчыну. Хоць тая, чый халацік вісеў на плечыках побач з мужчынскім паліто, вельмі прыціскалася да гаспадара кватэры і шаптала яму на вуха нешта гарачае і салодкае, ад чаго ён пераставаў курыць і пазіраў на ўладарку халаціка нежак дзіўна, а пасля яны разам клаліся ў ложка.

На падаконні стаяў лігровы слоік, напалову запоўнены цыгарэтным попелам і недакуркамі. Дым, таксама, як і цішыня, падабаўся кватэры. І ён расцякаўся па пакоі і падпарадкоўваўся цішыні.

З кухні пачуўся гук упаўшай кроплі з-пад крана ў ракавіну. Выпадкова. На яе нават звяртаць увагу не мела ніякага сэнсу. Хутка ноч прыйдзе на дапамогу цішыні і тады ўвогуле стане добра. Болей за ўсё кватэра любіла ноч і цішыню.

Шчоўкнуў дзвярны замок. Дзверы ледзь чутна адчыніліся, але захлопнуліся з моцным грукатам, захісталіся кніжныя паліцы. Гаспадар кватэры,

чорнавалосы малады чалавек з рэйверскай бародкай, у расхрыстанай скуранцы, шпурнуў пачак гродзенскай «Прымы» на стол, папярэдне выцягнуўшы адну цыгарэту. Ён падкурыў яе ад агеньчыка запалкі, пасля чаго, як і пачак цыгарэт, паляцеў на стол карабок. Вочы яго бегалі па ўсім памяшканні, нідзе не затрымліваючыся, губы торгаліся і крывіліся, рука з цыгарэтай дрыжэла, дым ён выдыхаў шумна, а попел страсаў на падлогу.

Малады чалавек сеў за стол. Локці на стале, пальцы з цыгарэтай ля губ, а вочы, прымружаныя ад невядомай злосці, глядзелі ў люстэрка, што стаяла на акне. Злосць і крыўда чыталіся ў ягоным твары. Ён падсунуў да сябе тэлефон, скінуўшы міжволі паперы і кнігі, якія мясціліся на стале, набраў нумар.

Доўга ніхто не адказваў. Малады чалавек нервова кусаў губы і, калі пачуў голас у трубцы, хрыпла закрычаў:

— Саня? Гэта Віктар! Чуеш?

— Ды чую, не глухі, не раві так на вуха, — адказаў апанент. — Што здарылася?

— Ды нічога. Проста... Месцы яшчэ засталіся ў тых спісах, што ты мне паказваў? Я яшчэ прасіў цябе адно пакінуць за мной...

— Надумаў ехаць?

— Так.

— Значыць, усё-ткі нешта здарылася. Ты падумай спачатку, варта табе ехаць ці не...

— Няма кулі думаць, Саня, дый позна.

— Ты ж вяселле, казаў, хутка справіш...

— Забудзь. І не задавай лішніх пытанняў.
Ёсць месца для мяне ці няма?

— Ды ёсць...

— Вось і добра.

— Што добрага, Віктар? Зноў сваю Віку прыраўнаваў да блакітнага?... Пасля ж...

— Слухай, гэта мае праблемы...

— Ну, як ведаеш.

— Калі мне прыехаць і куды?

Саня назваў месца і час, Віктар даў адбой. «Сука!» — вырвалася ў яго. Ён глядзеў на сцены сваёй кватэры, абклееныя ейнымі фотаздымкамі. Але зрываць іх не стаў.

Ён рушыў на кухню, адкрыў льодоўню, дастаў бляшанку шпротаў і слоік марынаваных памідораў, з хлебніцы — батон. На хуткую руку зрабіўшы бутэрброды, захапіў шклянку і вярнуўся ў пакой. З унутранай кішэні курткі выцягнуў пляшку «Крышталя-люкс», адкаркаваў, наліў, выпіў, адкусіў бутэрброд, закурыў.

— Сука! — злосна прашыпеў.

Віктар сеў на ложка і апусціў галаву. Валасы яго былі доўгія, але шнар ад раны прыкмячаўся, хоць рану гэтую ён зрабіў не на вайне. Так, ён быў

на вайне, якую за вайну ніхто не лічыць, хоць там і гінуць людзі, і зноў збіраецца ехаць туды. Чаго? Ён бы таксама хацеў ведаць — чаго? Смешна ж з-за нейкай сцервы загінуць, і ён сам разумее, што смешна, толькі іначай не можа, хоць будзе пасля шкадаваць аб зробленым ці не зробленым, якая да д'ябла розніца?!

Яна казалася: інтэлігентныя людзі не сварацца... Тут не тое, што не сварыцца... Хаця, глупства гэта ўсё. Дый які ён, па сутнасці, інтэлігент? Тры курсы філфака, журналісцкая практыка, вайна... Ён жа, акрамя як страляць і пісаць, нічога не ўмее. Дый пісаць, як яна кажа, таксама.

Віктар зноў выпіў, закусваць не стаў.

...Той раз ён паехаў не з-за яе. Віктар увогуле яшчэ яе не ведаў. Працаваў у газеце, дакладней, падрабляў, пісаў вершы, якія хвалілі, раілі кніжку выдаваць ды ўступаць у Саюз пісьменнікаў.

Каханне? Каханне было, ды не такое, як да Вікі, таму і вярнуўся адтуль жывы і здаровы. Гэта ўжо тут яму галаву пабілі, а там толькі драпіны займеў; на гэты ж раз, калі паедзе, сам будзе пад кулі лезці, ведае па сабе. І тады лез, бо малады, бесталковы, Лермантава начытаўся, рамантыка ў мазгах віравала... дурны быў. А цяпер яшчэ дурнейшы.

Віктару прапанавалі паехаць у «гарачую кропку» як журналісту. Ён заганарыўся: давяраюць

такі важны крок зрабіць у кар’еры! Гэта потым даведаўся, што ўся рэдакцыя ад гэтай прапановы адбрыквалася рукамі і нагамі, бо ўсе ведалі, што такое вайна, хоць на ёй ты і журналіст. Куля не разбірае, журналіст ты альбо салдат. Ёй усё роўна... А Віктар ледзь не скакаў ад шчасця, што едзе ў Таджыкістан. На развітанне рэдакцыя ў ягоны гонар наладзіла банкет, шэф абяцаў добра заплаціць і «плаціць» па сённяшні дзень... Да Вікі ўся гэтая вайна не мае аніякага дачынення, але пры чым тут Віка?

Трэці тост за тых, хто не вярнуўся з бою. І Віктар выпіў паўнюткую шклянку, закурыў.

З Вікай ён пазнаёміўся год таму. На вяселлі сябра. Яна таксама нешта пісала і любіла савецкі баявік пра мушкецёраў, як і Віктар. Мабыць, гэта і наблізіла іх адно да аднаго. Віктар вар’яцеў, калі яе не было побач. Раней жыццё яго было насычана рызыкай і гульнёй са смерцю, з Вікай — іншае. Без яе кожны дзень здаваўся яму пустым. Ды яна, як заедзь, лезла да яго з распытамі, расказы ды расказы... Абуралася тым, што ён нічога не расказвае пра тую вайну... Гэта ж не анекдот, не ўрывац з любоўнага рамана. Дый што ён мог сказаць? Як яго параніла? Расказваў. Выхваляўся, як жа, герой! На спушчаных колах вывеў машыну з-пад абстрэлу з шасцю чалавекамі, там яго аднаго-адзінага і зачпіла, не цяжка, праўда,

прастрэліла клуб навылёт. Што яшчэ? Самому ўспамінаць жудасна...

...Пасёлак Пештар... 27-ая застава... Чарада авечак... капітан Астравух — абруселы беларус, белабрысы і насаты, нібы Колас, высокі і худы, як Кафка, з вусікамі белагвардзейскага афіцэра... Ваня Рабінін, маскоўскі студэнт пятага курса журфака... Беляя падкаўнерыкі, якія Віктар ніколі не мяняў і дасюль не навучыўшыся іх прышываць, з-за чаго каўнер даводзілася мыць ледзь не кожны дзень... Бібліятэкарка Алеся — сінявокая 25-гадовая жанчына... Начныя ўспаміны пра баі тых, у каго хутка дэмбель... Трывогі... трывогі... трывогі...

...Забітыя вартавыя, нажамі ў спіну... Чырвоныя ад злосці твары, акамянелыя рукі на «калашах», калі бачыш, як на тваіх вачах зрэзалі таварыша, сябра, з якім яшчэ гадзіну таму курыў адну цыгарэту на дваіх... Мацюкі... стрэлы ў нікуды... Зноў мацюкі... Горы... Слёзы, і іх не стрымаць... Сярога Гвоздзікаў, распаласаваны ад пупка да шыі пятнаццацігадовым шчанюком, які папрасіў падкурыць... Удары кулакамі па чым папала парушальнікаў мяжы... Стогны... Бібліятэкарка Алеся, ссільнічаная... Карны атрад... Царандой... Перастрэлка... Мацюкі... Што яны рабілі? Павальнае вынішчэнне афганскага паселішча... Крыкі... Стогны... Арык... афганская

дзяўчына... Аднойчы ўсчаты мардабой паміж
сваімі... Чача... Цыгарэтны дым... Сон, як
збавенне... Крыкі ў сне... Разборкі з царандоем, ці
як яго там... «Ды пайшоў ты далёка-далёка! — гэта
капітан Астравух на афганскага палкоўніка. — У
мяне загінула дзевятнаццаць хлопцаў, якая
кампенсацыя!..» Дарога праз горы... Пясок...
Пыл... Лычкі старшага сяржанта... медаль... Яшчэ
адзін карны атрад... Ваня Рабінін з пабітым
тварам... Ваня Рабінін, які нейкі час пасля працаваў
на НТБ спецкарэспандэнтам... Ваня Рабінін, які,
лічы, выратаваў Віктару жыццё, ды Алесіна не
паспеў... Раненне... Бальніца...

А пасля — рэдакцыя... Кіслая фізія шэфэ...
Праз тры дні — трое ў спартыўных апранахах ля
пад'езда... Бойка... Зноў бальніца...

Так было. Аб гэтым Віка хацела ведаць? Ці
можа, яшчэ пра што-небудзь такое, ад чаго валасы
становяцца дыбарам, а вочы лезуць на лоб?...
Віктар напісаў пра тыя два месяцы раман у
агульных сшытках, але нікому не даваў чытаць.
Калі вяртаўся ў Мінск, падпісваў паперу аб
неразглашэнні.

А ў бальніцы радавалі толькі напісаныя
вершы, якімі Віка прыніжала яго. Яна казалася, што
вершы тыя нікому не патрэбны, што чытаць іх ніхто
ніколі не будзе, што піша ён не так і не тое, што ён
увогуле чалавек без будучага, хоць і з вялікім

мінулым... Так, Віктар піў з сябрамі і без сяброў. А што яму заставалася рабіць? Вядома, Віка ведала, што яму рабіць, крычала, каб ішоў працаваць, ды калеку нікуды не хацелі браць. Зрэшты, Віктар атрымоўвае пенсію, дый ніякі ён не калека, калі толькі духоўны...

...Сёння яна павінна была прыйсці да яго. Ён чакаў дзяўчыну тры гадзіны пасля прызначанага тэрміну, пасля рушыў на Панікоўку. Звычайна Віка там бавіла вольны час. Віктар не памыліўся, яна была там, але не адна і не з сяброўкамі, што Віктар яшчэ зразумеў бы. Віку абкружыла кола здаровых лабастых хлапцоў, адзін абдымаў яе, ціскаў, цалаваў. Віка ўсміхалася, мружачы ад задавальнення вочы, ёй было прыемна. Ubачыўшы Віктара, а ён наўмысна паволі ішоў да яе, яна скрывіла пагардлівую ўсмешку.

— А я, дурань, чакаю... — вырвалася ў Віктара.

— Хто гэта? — спытаўся хлопец, які абдымаў яго дзяўчыну.

— Беларускі паэт, — зноў пагардліва ўсміхнулася Віка.

— Гэта цікава, — пазіраў хлопец на Віктара. — Я люблю паэзію, толькі вось на мове яшчэ ні разу не слухаў. Прачытаеш? Я заплачу. Баксамі. Колькі?

Віктар нервова сціскаў кулакі і кусаў губы.

— Хочаш, дваццаць баксаў? Мала? Дам пяцьдзясят. Нейкі ганарлівы ён у цябе.

Пасля гэтых слоў той, хто абдымаў Віку, кульнуўся з лаўкі з паламатым носам: за моц свайго ўдару Віктар ніколі не чырванеў. Ён прыгатаваўся да сур'ёзнай бойкі, але на яго ніхто не звярнуў увагі. Нават Віка. Збіты ім з ног хлопец падняўся, і яна войкала над ім, выціраючы кроў сваёй насоўкай.

— Слухай, беларускі паэт, — прамовіў пацярпелы, — валі адсюль, пакуль я добры! І маліся свайму Купалу, ці як там яго, каб не трапіць мне больш на вочы, задаўлю. А мо табе памагчы знікнуць?...

Акружэнне Вікі ашчэрылася на Віктара ваўчынымі ікламі. Віктар плюнуў у бок дзяўчыны і пайшоў да метро. «Вот и вся любовь!» — як спявае Лагуценка.

— Сука! — выпіў у чацвёрты раз Віктар. Ён глядзеў на халацік, што вісеў на плечыках побач з ягоным паліго. У адно імгненне сашморгнуў халацік з плечыкаў і пачаў яго раздзіраць, пасля шпурнуў на падлогу, стаў рыцца ў паперах, нарэшце выцягнуў два агульныя сшыткі, загарнуў іх у халацік і падпаліў. Твар яго ўсміхаўся.

Віктар распахнуў насцеж акно, каб пасля не смярдзела ў кватэры, і доўга глядзеў, як згарала

самае каштоўнае ў ягоным жыцці.

Калі на падлозе застаўся толькі попел, Віктар патэлефанаваў. Ён спытаў Віку, але дома яе не было. Вікіна маці пазнала яго і папытала, што перадаць, ды Віктар гэтага ўжо не чуў. Трубка выпала з ягоных рук.

Віктар выпіў яшчэ, закурыў... Апошняя думка засвідравала ў галаве голасам любімага выкладчыка з філфака: «Лепш бы ты ў баі загінуў, чым накладваць на сябе рукі з-за таго, што цябе нейкая Машка кінула!» Але было позна.

А кватэра маўчала. З кватэры ніжэй, праўда, пачулася «...пожалуйста, не умирай...», але кватэра маўчала, цяпер ужо сапраўднай цішынёй.

Заўтра ўпраўдом схопіцца за галаву, калі пабачыць у сваім журнале, што за ўсё існаванне дома толькі з гэтай кватэры пад самым дахам зарэгістравана дваццаць адно самагубства.

Але гэта будзе заўтра...

Вязень замка адзіноты

Адзінота наступала паволі, не спяшаючыся, нібыта дакладна ведала, што мне ад яе нікуды не ўцячы, гулялася са мной, як кошка з мышкай, цярпліва чакаючы зручнага моманту напасці,

адсякаючы ўсе варыянты адступлення для мяне. Яна з матэматычнай дакладнасцю разлічыла ўсе мае хады, як у шахматнай партыі, вывучыла мае папярэднія жыццё, як гістарычную хроніку, і, урэшце, накрыла сваім чорным покрывам, быццам ноч, ператварыўшы ў свайго вязня, не палічыўшы патрэбным спытаць у мяне дазволу на гэта. Нават смешна. Хто калі пытаўся ў патэнцыйных вязняў дазволу на жыццё ў закрытым памяшканні?

А пачалося ўсё з таго моманту, калі я з'ехаў са сталіцы на працу ў правінцыю па размеркаванню. Гэта быў першы крок адзіноты, зроблены па ейнаму бездакорнаму плану, аб чым я даўмеўся толькі зараз, знаходзячыся ў поўнай яе ўладзе, торгаючыся, як тая казюрка ў павуціне, дарма губляючы сілы, каб вызваліцца, ці адзінота сама дазволіла мне зразумець, бо цяпер ужо можна, ніякай пагрозы для ажыццяўлення яе наступных захадаў не існуе больш. Я — вязень, а чаго вязня баяцца?...

Ужо тады, калі я яшчэ быў адной нагой у сталіцы, аднакурснікі нібыта пачалі пазбягаць нават размоваў са мной. Які сэнс у размове з лузерам? Тым больш не з мінчуком? Паступова яны забыліся, што я разам з імі вучыўся, пасля перасталі адказваць на мае тэлефанаванні, а з аўтаадказнікам мне ўжо не хацелася гаварыць. Мая каханая далучылася да маіх аднакурснікаў і памянляла нумар

свайго тэлефона, яна ўвогуле не хацела мяне ні памятаць, ні ведаць.

І тады адзінота прылашчыла мяне, яна яшчэ не адкрылася, як баксёр на рынгу, баючыся нечаканага ўдару з майго боку, але паведаміла пра сваё існаванне і пачала нашэптваць, што не так ужо і страшна, калі цябе забываюць. Тае бяды! Усё роўна блізкага сяброўства з аднакурснікамі ніколі не было і не магло быць па шматлікіх прычынах, пералічваць якія адзінота не схацела, а наконт каханай... яна ж не дзекабрыстка, каб паўсюль суправаджаць мяне, да таго ж, што б яна рабіла, сталічная мажорка і фотамадэль там, дзе апынуўся я?... Па сённяшнім часе рамантыка прываблівае толькі кіношная, а што я магу прапанаваць ёй, акрамя рамантыкі ды вершаў?...

У цэлым, мне спадабаўся шэпт адзіноты, такі салодка-праніклівы і гарачы-гарачы, як вадкі шакалад. А каб я не вельмі засмучаўся, яна ўсунула мне ў руку пляшку гарэлкі, а на стол паставіла дзве шклянкі. І пілі мы з адзінотаю ў той вечар удвух і на брудэршафт.

На працы я ні з кім не знайшоў паразумення. Жанчынам — за сорок і іх хвалююць толькі ўласныя праблемы і праблемы сваіх дзяцей. Мяшчанства і накапіцельства ў іхным асяроддзі лічылася за паспяховасць і росквіт чалавека як асобы. На творчасць ім было напляваць, тым больш

на творчасць паэтычную. Яны не разумелі, што складанне вершаў патрабуе неверагодных высілкаў, і калі ў мяне не атрымалася сачыніць бязглузду абсалютна здравіцу ў гонар вышэйстаячага начальства з вобласці, папракнулі: што ж я за паэт такі, што не здолеў звычайную халтурку ціснуць? А я не мог, не мог халтурку!

Дый ці растлумачыш ім, калі яны не разумелі вялікай паэзіі Ясеніна, катэгарычна забараніўшы чытаць яго вершы на злёце маладых спецыялістаў раёна...

Адзінота зноў падтрымала мяне, і зноў мы пілі з ёю на брудэршафт, а пасля танчылі пад рогат зор і поўні. Але мне было ўсё роўна на той момант, што пра мяне падумаюць такія далёкія дый ці жывыя стварэнні.

Адхланне я атрымліваў толькі падчас рэпетыцый. Мы ставілі Чэхава. «Трох сясцёр», якіх гралі школьніцы-старшакласніцы. Ды пасля рэпетыцый мне не было куды пайсці. Мае актрысы, што дурэлі і зайгравалі са мной у строга абмежаваны час, адведзены кіраўніцтвам у раскладзе па падрыхтоўцы мерапрыемстваў, у вольны час імкліва пазбягалі стасункаў са мной. Вядома, розніца ва ўзросце. Я для іх быў ужо стары.

Панурыўшы галаву, сутулячыся, я шкандыбаў праз увесь гарадок да хаты, якую здымаў у саракагадовай фарбаванай Барбі, што працавала

дырэктарам банка і мяняла мужоу, як пальчаткі, а ў дадатак і прозвішча кожны раз, як выходзіла замуж. Адночы яна засталася начаваць у мяне, відаць, пасварылася з чарговым мужам і ён яе выпнаў на некаторы час для прафілактыкі. Была яна на моцным падпітку і ляжала на адзінай канапе, раскінуўшы рукі. Грудзі пад белай майкай у абліпку з выявай гурта «Тату» плаўна ўздымаліся і апускаліся ў такт дыханню, скураная спадніца, і без таго кароткая, задралася ледзь не да пупка, выставіўшы на агляд бездакорна бліскучы ядваб. Па стройных і даволі прыгожых ножках яе скакалі дзве мухі, гуляючыся ў даганялкі, а крыху прыадкрыты рот вабіў пульхнымі вільнёвымі вуснамі дакрануцца хаця б пальцам.

Як заварожаны, пазіраў я на гаспадыню кватэры, у якой я жыву, і яна, гаспадыня кватэры, відаць, адчула мой позірк на сабе, бо расплюшчыла вочы і доўга глядзела на мяне, быццам не пазнавала, а пасля прапанавала класціся побач, толькі не чапаць яе, бо вельмі стамілася.

Я лёг, як яна і казалася, побач, адсунуў ейную руку бліжэй да яе цела, каб не замінала, і невядома што б адбылося далей, каб не ўблыталася ў сітуацыю адзінота. Яна як быццам раўнавала. Ды так і было. Столькі працы і высілкаў убухала на тое, каб пакінуць мяне для сябе і так проста дазволіць нейкай жанчыне, няхай і Барбі, карыстацца гэтым?... Ну не!

Суседка ледзь не выламала дзверы, патрабуючы выйсці на ганак сваю сяброўку, гаспадыню кватэры, у якой я жыў. Адзінота хігра ўсміхнулася, калі жанчыны, абняўшыся, пайшлі некуды, аказваецца, па важных справах.

І я застаўся адзін. Хлушу. З адзінотай. Сам-насам. Мы ляжалі і маўчалі, пазіраючы ў столь, а па паддашаку насіліся пацукі, парушаючы цішыню.

Наступным днём я паехаў у сталіцу, дзе сустрэўся з лепшым сябрам. Мы распілі з ім пляшку на вакзале, калі ён мяне праводзіў назад, размаўлялі пра паэзію, і раптам я запрасіў яго да сябе. Ён пагадзіўся, хоць грошай на дарогу ў яго не было. Але ж мы сябры.

Адзінота сустрэла нас насцярожана, але яна дакладна ведала, чым скончыцца гасцяванне майго сябра, пагэтаму не вельмі і перажывала, седзячы трэцяй і нябачнай майму лепшаму сябру за сталом, калі мы выпівалі.

Мы пілі і размаўлялі пра паэзію, і мой лепшы сябар крычаў, што я — яго лепшы сябар, б'ючы сябе ў грудзі... А пасля ў нас скончыліся цыгарэты. А курыць хацелася вельмі. Мой лепшы сябар пайшоў шукаць курыць у гадзіну ночы па незнаёмым горадзе насуперак майму тлумачэнню, што тут — не сталіца і так проста цыгарэт не знайсці.

Ён вярнуўся праз колькі хвілін дзеля таго, каб збіць мяне з ног кулаком у живот і запытаць, дзеля чаго ён прыехаў са сталіцы да мяне? Дзеля таго, каб не знайсці пакурыць? Зноў удар. Я не чакаў такога ад майго лепшага сябра, які зусім нядаўна ірваў на сабе кашулю, даказваючы, што ён мой сябар.

У адказ я сказаў яму, што ў такім разе, ён няўдзячная жывёліна, а не сябар.

Цераз некалькі абменаў ударамі, я паслізнуўся, рухнуў на падлогу, а мой лепшы сябар наваліўмя на мяне раз'юшаным быком.

На некаторую долю секунды мне захацелася не супраціўляцца, але ўявіўшы свой труп з крывавай кашай замест твару, я пашкадаваў свайго лепшага сябра: пасадзяць чалавека, а ён жа вершы піша, Ясеніна любіць...

І я выкараскаўся, адштурхнуў сябра нагой, пабег на вуліцу, а мне наўздагон паляцела сякера, што ляжала на шырокім падаконні ў верандзе, а пасля і сябар выйшаў з касой у руках, паволі набліжаўся.

Адзінота весялілася, назіраючы за намі, — бясплатнае кіно. Але да асобага моманту. Яна нікому і ніколі не дазволіць псаваць, а тым больш нішчыць тое, што абрала для сябе ў карыстанне.

...Назаўтра мой лепшы сябар нічога не памятаў ці не хацеў памятаць. Ён з'ехаў у сталіцу, і больш мы не сустраліся.

Праз невялікі прамежак часу я застаўся зусім адзін. Без бацькоў, без родных, без сяброў, без каханай. Каханай?...

Смешна прызнацца, але, відаць, адзінота і ёсць мая каханая. Дакладней, яе каханы я.

Аслабаніўшы сябе і мяне заадно ад верагодных перашкод для свайго дасягнення, агледзеўшыся яшчэ раз, апошні, ці няма яшчэ каго, хто здольны пасягнуць на мяне, адзінота сапраўднай гаспадыняй адчула сябе ў маёй хаце. І, нарэшце, паказалася ва ўсёй сваёй прыгажосці.

Яна захінула ўсе шторы і фіранкі, зачыніла на замкі ўсе дзверы і сховішчы, запаліла свечку і выйшла з кута, якога я раней нават не заўважаў ніколі, у вобразе такой прыгожай жанчыны, што я і ўявіць сабе не мог у самых казачных снах... А можа, гэта проста мая фантазія разгулялася?...

Факт у тым, што адзіноту я разумею як пакаранне. Толькі вось за што?...

Без святла

1

Вечар у снежным катуху паступова пераходзіў у ноч. Але ноч не мянялася вопраткай з вечарам. На ёй было неверагоднай прыгажосці белае футра, што падкрэслівалі вулічныя ліхтары. Здавалася,

ліхтарамі былі шэрагі салдат ці наадварот, а ноч увасабляла сабой Кацярыну Першую, якую ўзводзілі на царскі трон. І тронам быў гэты горад — заснежаны, прыціхлы, падслепаваты і маўклівы. Цішыня — стрыечная сястра ночы — ужо заняла, раней яшчэ, трон і сонным вераб'ём з галіны старой таполі, якая была старой яшчэ тады, калі і горада гэтага не існавала, пазірала на сваячку.

На ноч пазірала праз шыбы акна пяціпавярховіка і маладая жанчына Ядзвіга. У адной белай камбінацыі яна сядзела з нагамі на падаконні і курыла «Кім», попел страсаючы на падлогу. Пасцель была разабранай, але Ядзвіга не спала не таму, што даймала бязсонніца ці мігрэнь. Яна чакала мужа, які ў тым самым пакоі пстрыкаў па клавятуры камп'ютара пальцамі, розумам дыктуючы аповесць з жыцця павеўн. Зміцер Казловіч, малады Ядзвігін супруг, быў упэўнены, што з новым раманам, калі той пабачыць свет, да яго прыйдзе слава, але не таму, што першыя рэчы яго праляцелі незаўважанымі куранятамі, а таму, што цяпер ён ведаў, аб чым пісаў. Ён пісаў пра сваю жонку Ядзвігу, якая на самай справе была павеўнай, і ёй да ліхтара, які свяціў проста ў акно, у якім яна сядзела, быў раман і работа мужа. Яна не дзеля таго выходзіла замуж, каб сядзець амаль кожныя паўночы на падаконні і чакаць з неба надвор'я, дачакаўшыся, адразу расчароўвацца, бо Зміцер

пасля цяжкай працы за камп'ютарам быў ні на што не здатны і задавальняў толькі сон, а не Ядзвігу. Яна пачынала ненавідзець і камп'ютар і прафесію мужа, аднаго разу хацела нават выкінуць камп'ютар праз акно, але спатыкнулася і заміж камп'ютара ледзь не выкінулася сама. Зміцер толькі пасмяяўся з яе. Ведала б Ядзвіга, што так будзе, ніколі б не выйшла замуж. Аднак не падобна ж было спачатку, што Зміцер стане такім занудам. Ён падсняў яе ў іншай краіне за іншыя грошы, дзе ўсё проста так, акрамя грошай, а раніцой пачаў распытваць, як яе імя.

— Калі мы спалі з табой у адным ложку, гэта не азначае, што зараз жа павінны знаёміцца, — адказала яна і пакінула беднага маладога чалавека ў адзіноце.

Зміцер знайшоў яе. Прыпёрся з букетам пунсовых ружаў, спяваў серэнады пад «фанеру» пад балконам і... затрымцела Ядзвігіна сэрца. А калі ён прапанаваў шлюб, яе аж у паморак кінула, паўгадзіны адкачвалі.

І што? Куды падзелася ўся рамантыка, усе абяцанкі-цацанкі? Цацанкі і ёсць. Ды лепш бы яна заставалася павеўнай, чым жонкай невядома каго.

Ядзвіга дакурыла. А можа, паспрабаваць яшчэ раз? Не для таго ж яна выходзіла замуж, каб замыкацца зранку ў ваннай і займацца абы чым. Яшчэ бабуля некалі казала, што за гэта Божанька

накажа! А што рабіць, бабуля?

Ядзвіга лёгка скочыла з падаконня, паправіла грудзі і нячутна наблізілася да мужа, ззаду абняла за шыю.

— Не перашкаджай! — не адрываючыся ад работы, гаўкнуў Зміцер.

— Я ўся стамілася ўжо цябе чакаць, — тут жа занюніла Ядзвіга.

— Я ж табе казаў, скончу кнігу, і адсвяткуем усё, як мае быць...

— Ты ўжо паўгода яе заканчваеш...

— Не магу ніяк з героямі развітацца.

— А ты цераз нагу...

— Нічога ты не разумееш. Нават крыўдаваць на цябе не хочацца.

— Што? — абурылася Ядзвіга. — Значыць, ты ўжо і крыўдаваць на мяне не хочаш? А ну, — узяла яна аберуч твар мужа і павярнула да сябе. Вочы яго апынуліся на ўзроўні ейнага нізу жывата, схаванага пад снег камбінацыі. — Я для цябе пустое месца? А што для цябе не пустое? — раскрычалася жанчына. — Для цябе важней бяздушная машына, на якую ты выдрочваеш усе свае мазгі, а на мяне табе нават іх не хапае? Тады навошта ты пабраўся са мною?...

— Прынясі мае акуляры, — прамовіў Зміцер, — нешта, відаць, я стаў дрэнна бачыць.

— Ты ўвогуле аслепнеш за сваім

камп'ютарам, — выдала Ядзвіга і пабегла за акулерамі. Яна ведала, дзе тыя ляжаць. Зміцер вярнуўся да свайго рамана, але ненадоўга. Вельмі хутка Ядзвіга вярнулася і начапіла акулера яму на нос, зноў павярнуўшы мужа тварам да сябе.

Зміцер двума пальцамі ўзяўся за край камбінацыі і пацягнуў уверх. І раптам усё патанула ў чорным мораку.

— Ну, вось, — прамовіў Зміцер, здымаючы акулера, — дарма толькі акулера панепакоілі.

— Відаць, «пробкі» перагарэлі, — падумала ўслых Ядзвіга.

— Пайдзі паглядзі...

...— Не, гэта не «пробкі», — праз колькі часу сказала Ядзвіга, гледзячы ў акно, — нават ліхтары не гараць, і ні ў адным доме вокны не свецяцца...

— Свечкі трэба запаліць, — застаючыся на месцы, вымавіў Зміцер.

— Навошта?

— Ну...

— І не думай. Ніякіх свечак!..

2

Недароблены сын ночы — месяц — пакрыўджаны на маці за тое, што яна не пастаралася для яго, каб ён быў паўнавартым, вісеў на адным месцы, нерухомы, як вартавы на пасту,

але вочкамі, вузкімі і хітрымі, страляў па зорках, якія высыпалі кагалам, нібы дзеўкі ў вясковай мясцовасці на гулі, і рассыпаліся вакол месяца, дражнячы яго сваёй прыгажосцю. А ён, разумеючы, што ніколі не дакранецца нават ні да воднай, шалеў, асуджаны немаведама за што вісець у прасторы, аднак ніколькі не варушыцца, нібыта злепленай школьнікам аплікацыяй.

Аплікацыю ляпіла і дзяўчынка Юля. Яна з фальгі выразала тату, маму, двух брацікаў, дом, дзе жыла сям'я, неба і месяц, наклеивала іх на сям'я, каб заўтра атрымаць добрую адзнаку. Дзверы ў дзіцячы пакой былі зачыненыя, шум з залы да яго амаль не даходзіў.

Па тэлевізару ішоў нейкі галівудскі баявік. Маці сядзела ў крэсле, вязала шкарпэткі мужу, які толькі-толькі сеў у другое крэсла з вялізнай міскай камякоў і смажанага мяса ў руках. Па другі бок ад іх з такімі ж міскамі за сталом паселі сыны-пагодкі.

— ...Мы не дагаварылі, — звярнуўся старэйшы сын да бацькі.

— Аб чым мне з табой гаварыць? — апякаючы рот камякамі, прашамкаў бацька.

— Ты не капаў бульбу, — працягваў сын, — ты сказаў, што не еш яе, якога тады ты наклаў болей за ўсіх і ледзь не давішся ёю? Вяртайся туды, дзе прападаў паўгода, і карміся там!

— Што? — бацька прыпыніў работу сківіцаў.

— Хто ты такі тут, каб мне ўказваць? Я цябе зараз вазьму адной левай падыму і апушчу, салага ты...

— Тады я не буду есці, — сказа сын. — Можаш зажрацца сваёй бульбай!

— Не еж, — адказаў бацька. — Настрашыў. Дзялоў куча... памрэш — пахаваем, усе там будзем, ха-ха.

Сын падняўся з-за стала, але міску з камякамі на стале не пакінуў, а шпурнуў у твар бацьку і паволі рушыў у свой пакой. Як з ланцуга сарваўшыся, бацька кінуўся ўслед за сынам, дагнаў, некалькі разоў дзвінуў па шыі.

— Ты яшчэ ніхто тут, — задыхаючыся ад злосці, выкрыкваў бацька, — каб загадваць! Жонкай сваёй будзеш кіраваць, калі яна будзе, у чым я вельмі сумняваюся! А пакуль я тут гаспадар! І хата мая! Не падабаецца — на ўсе чатыры бакі, я нікога не трымаю! Ты дзевяць класаў ужо скончыў, хопіць з цябе, усё роўна ніякай карысці ад школы няма. Зразумеў? І я сваё на вас, аглаедаў, адпахай! Цяпер вы будзеце пахаць на мяне, а не... у Воршу здам абодвух!..

— Ды пайшоў ты!.. — агрызнуўся сын.

— Што? — на гэты раз бацька заляпіў сыну па фізіяноміі. — Што ты сказаў?

— Пайшоў ты!..

Бацька не паспеў ударыць, дакладней, удар прыйшоўся па драўлянай спінцы дзвярэй, якія сын

у час захлопнуў за сабой, схваўшыся ў сваім пакоі.

— Адчыні дзверы! — загрукаў бацька. — Скажы мне гэта ў твар, салага! Панавучваўся абы чаму, а чаму на самой справе трэба вучыцца — ні ў зуб нагой! І запомні: ты быў яшчэ з гарошыну, а я ўжо па-харошаму... А заўтра каб я не бачыў цябе ў маім доме! Ідзі, куды хочаш! Умееш пасылаць, змажы і пражыць без мамкінай спадніцы і маіх грошай! У тваім узросце я ўжо пахаў, як «папа Карла» на заводзе!

Праз колькі секунд ён зноў сядзеў у крэсле і даядаў камякі, выгаворваючы жонцы ўсё, што ён думае пра ейнага сына.

— Во дзе вырадак! Выгадавалі на старасць гадоў! — ніяк не супакойваўся ён.

— Ты сам вінаваты, — заступілася было маці.

— Маўчы, курва! — закрычаў на яе муж. — Бо як заглярашчу — з трайнымі акулерамі будзеш хадзіць! Такая самая, як і сыночак...

— Гэта дзеці ў татачку! — не змаўчала жонка. — Ты бадзяешся невядома дзе, прыходзіш, усё абшнырыш, абчысціш і зноў знікаеш, і дзетачкі такія ж...

— Я?! — ледзь не папярхнуўся бацька. — Ты што, з дуба ляснулася ці што? А можа, вы спецыяльна супраць мяне змову наладзілі? — асяніла яго. — Так, так...

— Гэта ты вальтануўся! — заўважыла маці. —

Даўно па табе Навінкі плачуць!

— Вяжаш, і вяжы ціхенька, — спакойна ўжо вымавіў бацька.

Ён даеў, смачна адрыгнуў і заваліўся на канапу, глядзець тэлевізар. Быў бацька каранастага целаскладу, з пракуранымі зубамі і валасатым жыватом. Вяртаючыся з працы ці з чарговай папойкі, ён распранаўся да трыко і клаўся глядзець тэлевізар. Глядзеў так, што храп яго стаяў на ўвесь дом. Тэлевізар у асноўным глязелі сцены ды ноч праз акно. Вось і зараз, не паспеў ён легчы, як тут жа захроп, ды яшчэ з прысвістам.

Пабудзіў яго голас старэйшага сына, які крыкнуў: «Ну, што? Глядзіце, што я цяпер зраблю!» Хоць бацька і не спаў, скажам, кемарыў, ўсё адно не бачыў, што там збіраецца рабіць сын, пагэтаму паўсонна вымавіў: «Ну што, што ты можаш зрабіць?...» І толькі крык жонкі «Мішка!» вокамгненна падняў на ногі і кіннуў да сына, які, стоячы пасярод залы, замахнуўся на сябе аграмадным нажом, знайшоў жа, дзе ляжыць!..

І тут пагасла святло. Затым пачуўся бразгат дзвярэй з дзіцячага пакою, шмяк-шмяк дзіцячых ног па падлозе і Юлін крык:

— Мама, тата, мне страшна!..

Амаль дачакалася ноч свайго панавання. Вечар сканаў, як імператар Пётр Першы, і ў горад ноч увайшла Кацярынай Першай. Снег для яе быў Меншыкавым.

Так думаў малады даўгавалосы альбінос Віктар, які вяртаўся з кінатэатра дамоў, трымаючы пад руку сваю каханую дзяўчыну Алесю, дакладней, праводзіў дамоў яе, самому яму было зусім у іншы бок. Так думаў Віктар і свае думкі пераказваў Алесі, і тая з ім пагадзілася, бо была вельмі рамантычным чалавекам, чытала прыгодніцкія раманы пра Анжаліку, нават пісала вершы пра прыроду, дый кіно яны паглядзелі рамантычнае, «Мулен Руж» называецца, з Ніколь Кідман у галоўнай ролі. Алеся вельмі перажывала за героя Эвана МакГрэгара, Віктар болей пазіраў на чароўную гераіню і ўвесь сеанс распавядаў Алесі пра вартасці актрысы на вушка.

Ішоў снег, і было не вельмі халодна, але Алеся замярзала. Віктар гэтага не бачыў. Ён працягваў расказваць дзяўчыне пра Ніколь Кідман, сам не здагадваючыся, што расказвае пра яе.

Холад яго не браў (Віктар выпіў піва), убачыўшы лаўку (яны праходзілі паркам), прапанаваў крыху пасядзець.

— Ты ведаеш, колькі часу? — адмовілася Алеся.

— Якая розніца? — не зразумеў Віктар. —

Мы так мала бачымся, яшчэ менш цалуемся, і калі выпаў час, трэба ж яго расходваць ашчадна.

— Па табе бачна...

— Што, бацькі будуць хвалявацца?

— А то не.

— Яны ж ведаюць, што ты са мной...

— Таму і будуць хвалявацца. Да таго ж, мне халодна.

— Як табе можа быць халодна, — не разумеў Віктар, — калі ні ветру, ні завеі... Адзін снег ідзе, і той сухі?

— Я — дзяўчына, не забывай пра гэта.

— Я і не забываю, — прамовіў Віктар. — Паспрабуй забыць, калі побач з табой такая лялька!.. Дык што, не пасядзім?

— Ты зноў за сваё?

— А за чыё ж?

— Я ж табе тлумачу, што мне халодна, я ўвогуле мязлячка, і хвалююцца бацькі...

— Дык да твайго дома — два метры паўзком. Дый ліхтары гараць праз кожныя пяць...

Пасля яго слоў ліхтары па чарзе пачалі гаснуць, вельмі марудна, але адзін за адным, як па загаду.

Недзе побач пачуліся мужчынскія галасы, і амаль ля выхаду з парка Віктар з Алесей сутыкнуліся з іх гаспадарамі. Гэта былі паголенагаловыя нефармалы, так званыя скіны, у

колькасці дзевяці чалавек.

— Обана, дзяўчынкі! — ляпнуў далонню аб далонь адзін.

— Адны і без аховы! — падтрымаў другі.

— Вочы разуй, ідыёт! — прамовіў Віктар.

— Ой, прабач нас, сляпых П'ю, — выскаляўся першы, — не прызналі, але ж не зразумець здалёк, баба ты ці мужык.

— Упэўніўся? Вось і добра. Дай дарогу.

— А табе што, у падлу паразмаўляць з хлопцамі? — мовіў той самы першы.

Скіны былі на падпітку, але яшчэ кумекалі. Віктар зразумеў гэта, калі ўбачыў, што разам з Алесяй узяты імі ў кальцо. Зразумеў ён і тое, што так проста ім не выкруціцца.

— Курыш? — спытаўся другі.

«Вось яно, пачалося!» — падумаў Віктар.

У той самы момант ноч чорным шоўкам зрынулася на горад. Кувыркайцеся, людзі!..

4

...Ён ударыў першым, як вучыў бацька з малых гадоў, адштурхнуўшы Алесю, і той, хто пытаў закурыць, заліўся крывёю з носа, патыліцаю грукнуўшыся аб пераноссе суседа ззаду. Абодва паваліліся, астатнія збілі хлопца з ног і пачалі мясціць нагамі. Віктар скруціўся, прыкрываючы твар

рукамі і ныркі локцямі, але ўдары нападаючых былі такімі моцнымі, што Віктара пераварочвала з жывата на спіну, са спіны на живот. Нібы перакаці-поле, скіны футбалілі Віктара да жалезнага плота.

Адкінутая Віктарам убок, Алеся паваліла на снег аднаго са скіноў, павалілася сама і папаўзла прэч ад бойкі. Яе трэсла ад спалоху, яна часта аглядалася назад у надзеі ўбачыць Віктара, які, як верны рыцар, прыйдзе ёй на дапамогу, але Віктара яна не бачыла, а толькі купу паголенагаловых у скураных куртках і іх спусчаныя матляючыя падцяжкі. Яна б закрычала, каб паклікаць хоць каго-небудзь на дапамогу, бо адразу за паркам стаяў дом, у якім яна жыла, яе маглі б пачуць, але, ці-то яна так напалохалася, што забылася на тое, што можна крыкнуць, ці-то голасам больш не валодала.

— Цёлку не ўпусціце! — пачула Алеся. Выгук гэты вярнуў дзяўчыне і моц, і розум. Яна падхапілася з зямлі і пабегла, паслівнулася, кінулася, паднялася... ды далей бегчы ёй ужо не дазволілі.

Нехта ззаду наскочыў на яе і падмяў пад сябе, перавярнуўшы на спіну.

— Та-а-а-а-та! — крыкнула Алеся, наколькі хапіла моцу.

— Рот ёй заткні! — зноў той жа голас.

Нехта ахвяраваў сваёй шапкай, і Алеся ўжо не

тое, што крычаць, дыхаць не магла.

Нібы праз сон, яна адчула, што расшпілілі паліго, задралі цёплы вязаны швэдар, падралі блузку, і холадам кранула яе падатлівае ружовае цела. Рукі дзяўчыны і ногі былі прыціснуты да зямлі, нібы цяжкім прэсам, яна ўжо не адчувала іх, і не вырывалася.

Раптам ёй стала лягчэй. Яна паварушыла рукой, тая была вольная. Выцягнуўшы шапку з рота, Алеся адкацілася ўбок і застыла з шырока расплюшчанымі вачыма, у якіх з дужай нахабнасцю сяліліся невыносны страх і жудасць.

Гэта Віктар з невядома дзе знойдзеным жалезным ломам аслабаніў каханую.

Усе скіны пакінулі яго ў спакоі, палічыўшы, што ён ужо труп, і паспяшаліся да павержанай Алесі, Віктар жа даволі хутка ачомаўся, хоць і з цяжкасцю трымаўся на нагах. Лом ён намацаў каля плота, як той там апынуўся, адзін бог ведае, і ломам гэтым ён аглушыў таго скіна, што рыхтаваўся першым авалодаць безабароннай дзяўчынай.

Скіны рассыпаліся, але тут жа зноў захапілі Віктара ў кальцо. У ва ўсіх бліснулі лёзы нажоў.

— Ну што, чмо валасатае, — аскаліўся той, які пачынаў «знаёмства» з Віктарам, — даскакаўся?

Віктар стаяў у коле ворагаў, нібы Дункан Маклаўд з серыяла пра горца. Вецер раздзьмуваў яго валасы.

Першы нож ён адбіў, зламаўшы, відаць, нападаўшаму руку, другі таксама, але ён не быў супергероем і не меў звышкасмічнай хуткасці. Скін, якому Віктар раскрывяніў нос, зайшоў ззаду і парануў у бок. Выдзярнуўшы нож, ён яшчэ засадзіў Віктару яго ў живот і засмяўся.

Віктара не ўтрымалі ногі, і ён паваліўся на калені. Лом ён выраніў адразу, як атрымаў першую рану. Скіны ж, падабраўшы шапку і аскаліўшыся на Алесю, якая забілася, ні жывая, ні мёртвая ў плот, пайшлі сваёй дарогай.

І ніхто нічога не пачуў. І ніхто нічога не ўбачыў, таму што было ціха, і таму, што была ноч, ні кроплі святла, акрамя снегу на зямлі. А можа, у гэтым горадзе было прынята нічога не бачыць і не чуць, выпрацаванае дзясяткамі гадоў?...

І на снег капала чорная кроў. І на снег капалі празрыстыя слёзы.

— Схадзілі ў кіно, — прашаптаў Віктар.

5

Цішыня падсунулася, даючы месца на троне сястрычцы ночы. Нібы бясконцае кіно, яна глядзела, як людзі кувыркуюцца пад яе полагам.

...І капала чорная кроў у цемры, кроў брата з парэзаных далоняў, якімі ён учапіўся за лязо нажа, накіраванага ў живот брата старэйшага, а рукі

бацькі скручвалі рукі сына, і паваліўся сын на чорную падлогу цемры, і закапалі на яе празрыстыя слёзы, а маці трэсла ад нерваў, калаціла і бацьку, ды так, што ён у каторы раз не мог запаліць свечку пры дапамозе запалак. Пстрыкнуўшы запальнічкай, малодшы сын аблегчыў бацькаву задачу і, пакуль бацька свяціў яму, змываў кроў з далоняў.

І надоўга ноч з цішынёй запанавалі ў сям'і. І моўчкі курылі бацька з сынам на кухні, выдыхаючы дым у прачыненую фортку. Сын хацеў было ўключыць радыёпрыёмнік на батарэйках, але бацька не дазволіў адным адмоўным хістаннем галавы.

6

А Ядзвіга была шчасліваю ў гэтую ноч і нават дзякавала богу за тое, што па ўсім горадзе вырабіла святло. Яе мужчына належаў цяпер толькі ёй, а не сталу з камп'ютарам. Яе б задаволіла, калі б ноч засталася назаўсёды.

Начныя госці

Змора паланіла яго пад самае змярканне, калі цені ад дрэў выраслі, а цяжкая гнятлівая імгла насунулася на хутар.

«Чух-чух-чух...» — грукатала недзе побач.

Гэтыя гукі ўнеслі ў сьвядомасьць старога нейкі
неспакой, ад чаго ён і прачнуўся. Зірнуў у акно:
цягнік усё яшчэ цягнуў сваё чорнае, нібы чарвяк,
цела. Большасць з вакон былі завешаны фіранкамі,
але дзе-нідзе яны былі расунутыя, і стары бачыў,
як там усміхаюцца чырвоныя твары, як спрытныя
рукі адкаркоўваюць бутэлькі і разліваюць пітво.

Цягнік спыніўся, і там, далей, ля станцыі,
замёр. Стары ведаў: стаянка — тры хвіліны, пасля
цягнік зноў завуркоча і выправіцца ў далейшае
падарожжа, а праз тры дні яшчэ раз праедзе тут і
ўсё паўторыцца, як і сёння. Стары ўсміхнуўся і
пайшоў гатаваць сабе гарбату. Потым, седзячы ў
мяккім фатэлі перад тэлевізарам, з экрана якога на
яго пазіралі то руля вінтоўкі, то нерэальнай
прыгажосці вочы нейкай дзяўчыны, у якую
закахаліся два каўбоі-сябрукі, маленькімі глыткамі
піў свой упадабаны напой. Яму льга было даць і ўсе
шэсцьдзясят гадоў і сорок, бо твар выглядаў даволі
маладым, без усялякіх зморшчынак, толькі зусім
белыя валасы ды такая ж барада больш-менш
старылі яго.

Стары ўключыў радыёпрыёмнік, па-сутнасці,
свайго равесніка, выключыўшы тэлевізар. Відаць,
разборкі Білі і Тэда яму не спадабаліся.

«Заўтра па ўсёй тэрыторыі рэспублікі, —
распавядаў хрыплым, мабыць, прастуджаным
голосам, дыктар, — чакаецца моцны снегапад,

месцамі завіруха, тэмпература паветра ўдзень...»

Што там будзе ўдзень, стары не даслухаў, раптам угледзеўшыся ў абклееную шэрымі шпалерамі, месцамі пачарнелую столь. Ад яе, да самага абажура лямпы, была працягнута павуціная сетка. Сам павук сядзеў крыху далей і чакаў ахвяру. Стары памятаў, што яшчэ два месяцы таму, напрыканцы восені, гэты павук быў вялізны і тлусты, бо яму заўжды трапляліся розныя казюркі. Зараз павук прыкметна паблажэў, амаль знерухомеў. «Зусім, як я, — падумаў стары, — здзічэў тут адзін на хутары». Ён напружыў памяць, прыгадваючы, калі і хто апошнім часам да яго заходзіў. Толькі пашгарка на мінулым тыдні прынесла пенсію. І таму здзівіўся, нават спалохаўся, калі нехта пастукаўся ў дзверы. Стук быў нейкі нязвычайна-ціхі, але патрабавальны. «Цікава, хто гэта прыцэгся ў такую пару, калі ўсе нармальныя людзі даўно ўжо спяць?»

— Хто там? — спытаўся ён, і ўласны голас здаўся яму незнаёмым і чужым.

— Калі ласка, адчынце! — на запыт старога азваўся звонкі жаночы і ў той жа час стомлены голас.

Аднак ён усё яшчэ марудзіў адчыняць.

— Ёсць там хто жывы? Адчынце! Я ж змерзну!..

— Хто там? — паўтарыў пытанне стары.

— Я.

— Хто вы?

— Няўжо вы думаеце, што мы можам пазнаёміцца, знаходзячыся па розныя бакі дзвярэй?!

Стары вагаўся. Ён вырас на спагадзе да людзей, але гэты выпадак быў выключным. Стаяла ноч, у Чачні толькі-толькі перасталі страляць, а ў Таджыкістане баявікі спынялі аўтобусы з мірнымі жыхарамі, выводзілі старых, мужчын і хлопцоў і растрэльвалі, да таго ж ноч — родная сястра крымінальнікаў. Аднак жа дзяўчына, адна... і тут, у глушы... таксама насцярожвае. Хаця, калі падумаць, можна ўсё проста растлумачыць: яна выйшла з цягніка, што не так даўно праязджаў, каб перасесці на іншы, а той адмянілі. На станцыі нікога няма дый холадна. Вось і параў ёй нехта падацца да ягонага хутара.

— Доўга мне яшчэ чакаць? Не з’ем жа я вас урэшце рэш...

Апошнія словы, магчыма, і падштурхнулі старога прыняць канчатковае рашэнне. Ён працягнуў руку да дзвярнога замка... дзверы прачыніліся. На парозе стаяла зусім маладзенькая дзяўчына, расфарбаваная пад вамп, апранутая ў пухнатае, відаць, дарагое футра.

Стары адступіў крыху ўбок, даючы прайсці дзяўчыне ў хату. Тая ўпэўнена зайшла ў пакой, села ў фатэль, закінуўшы ногі ў высокіх батфортах на

стол, дастала з кішэні пачак імпартовых цыгарэт, выцягнула адну, пачак кінула на стол.

— Агеньчыка не знойдзеца? — папытала яна.

Збянтэжаны паводзінамі нечаканай гасці, стары не варухнуўся. Такой нахабніцы ён ніколі не сустракаў. На яго думку, уся прыгожая палова чалавецтва павінна была быць увасабленнем сціпласці і чысціні. Тое, што ён бачыў зараз, цалкам супярэчыла яго разуменню, хаця, не адмаўляў ён, дзяўчына была вельмі прыгожай. Нягледзячы на яе прыгажосць, стары спытаў усё-ткі, колькі ёй гадоў?

— У-у-у-у — працягнула тая. — Будзем гуляць у бацькоў і дзяцей? Я прасіла падкуруць, ці і на гэта нашы мужчыны ўжо не здатны?

Стары сумеўся. У яго нават на колькі імгненняў перахапіла дыханне, з'явілася думка выгнаць дзяўчыну з хаты. Але ў апошні момант ён перадумаў. На двары стаяў моцны мароз, а ў такое надвор'е добры гаспадар нават сабаку не пагоніць на вуліцу. Тым больш, як ведаў, навокал, у радыюсе сямі кіламетраў, няма ніводнай жывой душы. А дзяўчына, відаць, сагравалася патроху, пачала шморгаць носам, праўда, цяпер ужо, крыху саромеючыся.

Стары выцягнуў з кішэні карабок запалак і кінуў ёй на стол.

— Дзякуй, — дзяўчына звыклым рухам

правяла запалкай па карабку зверху ўніз, — вы сапраўдны джэнтэльмен, — дадала і выпусціла ў паветра струменьчык тытунёвага дыму. Стары пачуў пах ментолу.

— Навошта вы курыце? — спытаўся ён.

— Каб вы спыталі. Толькі не трэба чытаць мне лекцый, што курыць непрыгожа. — прыпыніла яна яго. — Я і без вас цудоўна ведаю, што ад курэння нараджаюцца сінія і зялёныя дзеці, але раджаць я не збіраюся бліжэйшыя дзесяць гадоў, тым больш ад такога сексуальнага гіганта, як вы.

Стары пачырванеў і крыху хрыплаватым голасам адказаў:

— Я не тое меў на ўвазе.

— Тады, — дзяўчына борзда скокнула з фатэля да старога, апекшы таго сваім гарачым подыхам, — тады я вам скажу, што вы мелі на ўвазе...

— І што? — стары міжволі адкаснуўся ад яе.

Дзяўчына пераможліва ўсміхнулася, зірнула на яго, як гераіня Умы Турман з «Крымінальнай чытаніны», і вярнулася да фатэля.

— Вы хацелі прапанаваць мне кубачак кавы ці пачаставаць віном? — аблізнула яна вусны.

Угледзеўшы, што стары апусціў вочы, дзяўчына развяла рукамі.

— Усё зразумела. У вас няма ні першага, ні другога.

— Чаму ж, у мяне ёсць гарбата, — запырэчыў стары.

— Што такое «гарбата»? — не зразумела дзяўчына.

— Чай, — патлумачыў стары.

— Давайце чай, калі няма нічога лепшага, — пагадзілася дзяўчына, страсаючы попел указальным пальцам з цыгарэты на стол, амаль ля пачака.

— Тады пачакайце. Я зараз згтую, — прамовіў стары і накіраваўся на кухню.

...Калі стары з чайнікам увайшоў у пакой, дзяўчына, паставіўшы адну нагу на стол, падцягвала чорныя, у сетачку, калготы. Футра яна зняла. З-пад джынсавай кашулі пукаціліся круглыя яблыкі грудзей. Стары кашлянуў і адварнуўся.

— Ужо можна, — прамовіла дзяўчына, падцягнуўшы калготы.

Стары паставіў на стол чайнік і дастаў з шафы шклянкі.

— Вы любіце моцную гарбату? — спытаўся ён.

— Дванаццаць лыжак цукру, не размешваючы, калі ласка, — пажартавала дзяўчына.

— Я так і зразумеў, — першы раз усміхнуўся стары. Усмішка яго падалася дзяўчыне вельмі прыгожай.

— Чаму вы так рэдка ўсміхаецеся? — спытала яна. — У вас амаль галівудская знешнасць. Нешта

кшталту Чака Норыса і Шона Конэры.

— Піце гарбату — ухіліўся ад адказу стары.

— Ага, зразумела... ваенная тайна? — прамовіла яна і крыху адпіла гарбаты. — Што гэта за брыда?... — зморшчылася раптам дзяўчына.

— Вы самі прасілі, — зноў усміхнуўся стары. — Дванаццаць лыжак, не размешваючы.

— Я хоць і люблю салодкае, але не да такой жа ступені! А вы што, сур'ёзна насыпалі дванаццаць лыжак? — не паверыла яна.

— А як вы самі думаеце?

Дзяўчына на гэта нічога не адказала.

Паставіла шклянку на стол, раптам прамовіла:

— Мяне завуць Алеся.

— Вы наўмысна чакалі моманту, каб назваць сябе? — спытаў стары і сеў насупраць дзяўчыны, падсунуўшы бліжэй да стала табурэтку.

— А як вы самі думаеце?

— Я думаю, што вам проста не спадабалася гарбата, — адказаў той і дадаў: — Між іншым, гэтая гарбата прыгатавана з лекавых траў. Яна вельмі карысная для здароўя.

— Вы не назваліся, — перапыніла яго Алеся.

— Вам сапраўды патрэбна ведаць маё імя?

— Ну... я ж павінна да вас неяк звяртацца...

— Ну і звяртайцеся, як хочаце.

Стары пачаў пакрысе, маленькімі глыткамі, адпіваць гарбату. Дзяўчына пырснула ў далонь.

— Чаму вы смеяцеся? — спытаўся ён.

— Я ўявіла, што вас завуць Шарык.

— Як вам будзе заўгодна.

— Не, а ўсё-ткі...

— Віктар Кузьміч, — урэшце выдаў ён.

— Дык вось, Віктар Кузьміч, — утаропіла на старога свае вялікія шакаладныя вочы Алеся, — я ў вас застаюся начаваць. Вы не супраць?

Стары ледзь не папярхнуўся.

— А калі я буду супраць? — паволі вымавіў ён — Тады што?

— Нічога, — паціснула плячыма Алеся. — Я ўсё роўна застаюся. Не прагоніце ж вы мяне на мароз, у ноч, дзе выюць ваўкі, такую прыгожую дзяўчыну...

Яна не дагаварыла.

У дзверы рашуча і настойліва пагрукалі.

— Па-мойму, — прамовіў стары, зірнуўшы ў акно, быццам там льга было нешта разгледзець, — яшчэ нехта прыгожы складзе вам кампанію.

— Чаму мне? — не зразумела Алеся. Яе затрэсла, як у ліхаманцы.

Стары бачыў, што дзяўчына баіцца гэтага новага нязванага госця, прадчуваючы нешта небяспечнае для сябе. Значыць, ён не памыліўся.

— Чаму мне?... — перапытала Алеся.

— А гэта ўжо самі разумеіце...

Святло пачало цьмянець. На імгненне

падалося, што адключылі электрычнасць. Але то не бяда. Стары мог у любы час дастаць з куфэрка свечкі і запаліць іх.

Грукат у дзверы не супыняўся.

«Нейкі дзень наведванняў сёння», — падумаў стары і рашуча рушыў да дзвярэй. Ён ужо не баяўся, бо за спінай яго хавалася дзяўчына, чыя такая яскравая пыха раптоўна лопнула, як мыльны пухір, і фанабэрыстая Алеся стала зусім іншай Алесяй, сціплай, сарамлівай і крыху напалоханай.

А ў дзверы ўсё грукалі і грукалі, і той, хто ламаўся ў дзверы, не падаваў голасу.

— Хто там? — асцярожна спытаў стары.

— Я!!! — пачулася ў адказ.

— Свае ўсе дома! — гучна вымавіла Алеся з-за спіны старога. Стары з дакорам паглядзеў на яе.

— Адчынйце, свінні сялянскія! — яшчэ мацней забарабаніў у дзверы невядомы. Але раптам грукат, як нечакана пачаўся, гэтак жа і сціх. Той, хто быў за дзвярыма, дадаў ужо больш лагодна: — Ды што вы не людзі, ці што?

Здагадаўшыся, што новы госць на добрым падпітку, стары сказаў пра гэта Алесі.

— Не пускайце яго, — параіла яна. Страх яе мінуў, нібы і не было яго. І ёй не хацелася ні з кім дзяліцца цеплынёй і спагадай старога. Пра тое, што на двары мароз і ноч, яна і не ўспомніла, як і не ўспомніла, што сама была ў такім жа становішчы, у

якім апынуўся гэты п'янаваты бэйбус.

— Ён можа змерзнуць на двары, — нібы сам сабе сказаў стары.

— Тады рабіце, што хочаце.

Стары падышоў да дзвярэй і шчоўкнуў замком. У думках ён ужо даўно запрасіў нечаканага госця ў хату. Магчыма, старога да спагады да незнаёмага падштурхнула тая чыстая беларуская мова, на якой той гаварыў. Ад яе, здаецца, дыхнула нечым родным і блізкім. Алеся ж, як магла, намагалася размаўляць па-гарадскому. Стары сам вельмі любіў родную мову і радыё слухаў толькі з гэтае прычыны, тэлебачанне ж крамсала і ірвала мову, як хацела, наносячы тым самым яму, старому, сапраўдную рану, накшталт той, якую ён атрымаў на Даманскім. Толькі цудам тады ён выжыў.

Крыху хістаючыся, незнаёмы ўвайшоў у хату і прыхінуўся спінай да сцяны. Гэта быў малады чалавек гадоў дваццаці пяці, невысокі, хударлявы, з доўгімі валасамі і трохдзённай няголенасцю, апрануты ў джынсы і баваўняную куртку. На плячы яго вісеў скураны карычневы партфель.

— Ну, праходзь, калі ўжо ты тут, — мовіў стары.

Хлопец паслухмяна прайшоў на сярэдзінку пакоя і сеў у прапанаванае старым крэсла. Ubачыўшы насупраць сябе дзяўчыну, што зацята пускала дым угару, усміхнуўся і, аблакаціўшы рукі

аб стол, запытаў:

— Дзяўчына, а ты хто?

— А ты хто? — адказала Алеся.

Хлопец панурыў галаву, праз колькі секунд зноў запытаў:

— Ты дачка гэтага старога, ці хто? Калі хочаш выглядаць прыгожай у маіх вачах — адказвай.

Алеся дэманстратыўна адварнула, праігнараваўшы апошнія словы незнаёмага. Той зноў усміхнуўся сваёй бяссэнсавай на першы погляд усмешкай і палез у партфель. Праз момант на стала стаяла пляшка каньяку.

— Вось што ў мяне ёсць! — пераможна, з ноткай нахабства ў голасе, амаль крыкнуў ён.

Алеся крыху зварухнулася. Зрабіла апошняю зацяжку, падалася наперад і кінула недапалак у шклянку з недапігай ёю гарбатай.

Да стала падышоў стары. Увесь гэты час, стоячы непадалёк, ён моўчкі сачыў за маладымі людзьмі.

— Віктар Кузьміч, — звярнулася да яго Алеся, — што вы на гэта скажыце?

— На што на гэта? — у сваю чаргу запытаў той.

— Каньяк, напрыклад.

— Карацей, Кузьміч, — вымавіў хлопец, — яна твая дачка?

— Не.

— Тады за гэта трэба выпіць. Стары, чуеш, будзеш піць ці не?

— Я буду, — мовіла Алеся.

— Дзяўчына, а ты хто, чуеш? — зноў спытаў хлопец. — Ты не дачка Кузьміча, хто тады?...

— Яна проста прыгожая дзяўчына, — перапыніў яго стары. — Табе такога адказу павінна хапіць.

— Чаму ты, стары, так лічыш?

— Таму, што ты размаўляеш па-беларуску, а па-беларуску, па сутнасці, размаўляюць толькі паэты.

— А ты, стары, таксама паэт?

— Я не паэт, але цябе ведаю, — адказаў стары і звяртаючыся да Алесі, дадаў: — Ён сапраўды добры паэт. — Зноў да яго: — Мікіта Біч, ці не так?

Алеся нечакана рассмяялася.

— Я нешта не так сказаў? — зірнуў на яе стары.

— Не, усё нармальна, — зноў пырснула дзяўчына.

— Я ведаю, чаму ты смяешся, — таямніча ўсміхнуўся малады паэт. Зусім нядаўна стары прачытаў добрую падборку яго вершаў у «ЛіМ» е, а яшчэ раней у адным са сталічных часопісаў выйшла яго паэма «Вайна, прыдуманая мною». Увогуле, стары любіў беларускую літаратуру і апошнім часам чытаў толькі айчынных аўтараў. Калі б было

светла, ён, мажліва, і паказаў бы сваім гасцям бібліятэку, што мясцілася на паддашаку, дзе стары часта любіў сядзець з добрай кніжкай у руках. — У мяне такое смешнае прозвішча? — усміхнуўся зноў.

— Ты на самай справе паэт? — абмінула ўвагай пытанне Мікіты Біча дзяўчына.

— Хочаш, я табе верш раскажу? — пытаннем на пытанне адказаў той. Ён апусціў галаву і паволі пачаў: — «Дзе была паэзія... — непрацяглая паўза, — дзе была паэзія... там яе няма...» — відаць, далей верша ён не памятаў, бо колькі ні моршчыў лоб, ніяк не мог узгадаць працягу. — Там яе няма... і трындзец, — вырашыў ён скончыць сваё непрацяглае выступленне такім чынам.

— Браво! — запляскала ў ладкі Алеся. — Які палёт думкі!..

— Не, — нібы нешта ўзгадаў, перапыніў яе Мікіта Біч, — там яшчэ былі такія радкі: «прасціна парваная... чорная труна...» Карацей, — перапыніў ужо сябе, — давайце піць. Стары, нясі кілішкі!

Віктар Кузьміч, хоць і не хацелася яму, дастаў кілішкі і, дзьмухнуўшы на іх, паставіў на стол. Праз некаторы час прынёс з кухні парэзаныя скрылікі сала і лігровую бутэльку бярозавіку на запіўку.

Стары не цікавіўся, адкуль яго начныя госці і чаму тут з'явіліся. Што ён пра іх уведаў па здагадках сваіх — тое і добра. Добра, што яны прыйшлі. Ён ледзь не радаваўся надвор'ю,

паспрыяўшаму накіраваць маладых людзей да яго. І хоць заўтра ранішай яны разыдуцца, як у моры караблі, усё ж такі нешта застанецца і ў іхных душах. Стары адчуў побач з імі і сябе маладым, нават павук, і той, здалося, памаладзеў.

Нечакана стары адчуў, што сэрца пачало нібыта біцца шпарчэй, як птушка, што трапіла ў сілок, у вачах пацямнела. Такое ўжо неаднаразова з ім здаралася, і ён быў пэўны, што хутка адпусціць. Трэба толькі адляжацца. Відаць, не след было піць. Хаця, колькі ён там выпіў? Семдзясят грамаў для прыліку. Зусім мізер. Тым не менш, цела патрабавала адпачынку. Паведаміўшы гасцям, што ён пойдзе пакуль паляжыць, стары пайшоў у бакавушку, запрашаючы іх адчуваць сябе як дома.

Між тым Алеся і малады паэт прыглядаліся адно да аднаго. Кульнуўшы чарку, Мікіта Біч прамовіў:

— Дзяўчына, давай пакурым...

— А ў цябе ёсць цыгарэты? — спыталася Алеся.

— Не, у мяне ёсць запалкі, — адказаў той.

— Ну, вось і палі свае запалкі.

Мікіта Біч панурыў галаву.

— Чаму ты такая жорсткая? — спытаўся ён. — І ўвогуле, — прыўзняў голаў, бліскаючы вачыма, — як цябе завуць?

— А як бы ты хацеў, каб мяне звалі?

— І мы тады пакурым, ці не?

— ?

— Добра. Можна я цябе назаву... Алесяй? — не зводзячы вачэй з дзяўчыны, вымавіў Мікіта Біч.

Алеся сумелася. Апусціла вочы.

— Дык я нешта не разумею, — прамовіў хлопец, — мы будзем курыць ці не? Ці, можа, я пакрыўдзіў цябе, ці што? Ты кажы. У мяне проста цыгарэты скончыліся, інакш бы я не пытаўся...

— Хопіць, — нібы праз сілу выдыхнула яна. — Цыгарэты пад футрам. Табе бліжэй.

Мікіта Біч дастаў пачак, пачаставаў дзяўчыну, пачаставаўся сам і схаваў пачак у кішэню сваіх джинсаў.

Алеся змаўчала.

Яны моўчкі курылі, і колцы дыму, сустракаючыся, зліваліся ў адно цэлае.

Мікіта Біч незразумела ўсміхнуўся, зноў панурыў галаву.

Алеся асцярожна правяла рукой па ягоных валасах, доўгіх і вельмі мяккіх.

— Якія мяккія... — прашаптала яна.

— А ў цябе... рунь пад вачыма.

— Што?

Нястрымны смех.

Алеся ўзяла кілішак з каньяком і выпіла яго адным махам.

У дзверы пастукалі...

Спёка

Суднік застагнаў. Ён прыхіліўся спінай да валуна, асцярожна выцягнуў параненую нагу.

Паклаўшы аўтамат на калені, Суднік нясмела датыкнуўся да раны. Боль адразу пранізаў яго тысячамі іголкамі, давёў ледзь не да непрытомнасці.

Стрэлы аддаляліся некуды ў горы, заціскаліся скаламі. Суднік глядзеў на мокрую ад крыві штаніну, пад якой крывянілася чырвоная лужына, і ні на што не звяртаў увагі, акрамя сваёй параненай нагі і крыві пад ёй, скрыгочучы зубамі і кусаючы губы, каб не заплакаць.

У небе захлебасталі верталёты. Суднік мігусліва паспрабаваў падняцца, пачуўшы іх галасы, але параненая нага згіналася, як галіна, і ён падаў на яе, угрызаючыся зубамі ў зямлю, каб не завьць ад нясцерпнага болю. Ён махаў, як сцяжком, кепкай, мокрай і бруднай ад поту, каб яго заўважылі і забралі, бо сам ён не мог дактыпаць да месца пасадкі верталётаў, а калі б і рашыўся на такі ўчынак, наўрад ці б здолеў адолець і дзясятка крокаў, — падстрэлілі б як зайца. Між тым верталётчыкі таксама рызыкавалі, забіраючы параненых і тых, хто застаўся, пад моцным абстрэлам.

Калі машыны падняліся ў неба, без яго,

Суднік даў волю слязам. Ён плакаў, не саромеючыся, каго было саромецца тут, размазваючы па брудным твары і глытаючы горкія слёзы. На яго забыліся ці палічылі згінуюшым без вестак або трапіўшым у палон. І зараз няма на каго разлічваць, апроч сябе.

Але хіба ён вінаваты ў тым, што выбуховай хваляй яго адкінула на гэтыя скалы? Дзякуй богу, што хрыбет не зламаў, як запалку, аб камяні. Хіба ён вінаваты і ў тым, што яго падстрэлілі крадком, з-за вугла? Калі б не добра выпрацаваная рэакцыя, не ўдалы скок уніз галавой за гэты валун, не было б Судніка. Лепш бы яго забілі, чым пакінулі тут жывым аднаго.

І што цяпер рабіць? Такою гарачынёю не тое, што параненаму, здароваму ці пад сілу зрабіць кіламетры тры? Ды спэка адно: яшчэ скалы па дарозе, якія сочаць за кожным тваім крокам, гатовыя выплюнуць смяртэльны свінец у любую хвіліну. Разведвальны разлік, у якім Суднік болей, відаць, не лічыўся, вярнуўся з задання з больш-меншым поспехам, правёўшы разведку боем, на заставу, да якой тры, менавіта, кіламетры, не так ужо і шмат, але яны страшылі Судніка, як воды акіяна пасажыраў «Тытаніка», што яшчэ спадзяваліся на выратаванне тонучага судна.

Суднік абцёр узмакрэлым рукавом лоб, пот бруднымі пісягамі сцякаў па шыі за каўнер.